

Список використаних джерел

1. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: монографія. Київ, 2008. 503 с.
2. Култаєва М. Д. Суспільне покликання філософії освіти у сучасних соціокультурних контекстах: монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2014. 386 с.
3. Шапошникова І. В. Реалізація соціальної функції держави через освіту. *Проблеми сучасних трансформацій: Серія: право, публічне управління та адміністрування*. 2023. № 9. URL : https://reicst.com.ua/pmtl/issue/view/issue_8_2023.

Олександр ЮНІН

проректор

Дніпровського державного

університету внутрішніх справ,

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений діяч науки і техніки України,

полковник поліції

ГЛОБАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ СЕКСУАЛЬНОМУ НАСИЛЬСТВУ ЩОДО ДІТЕЙ: МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД, ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА ЕФЕКТИВНІ СТРАТЕГІЇ

Сексуальне насильство щодо дітей являє собою серйозне кримінально-правове порушення та грубе порушення основоположних прав дитини, зумовлене системними соціальними, психологічними та юридичними факторами. Це явище має транснаціональний характер і може проявлятися в різних соціально-правових контекстах, включаючи як мирні умови, так і ситуації збройного конфлікту. У зв'язку з цим міжнародні інституції розробили комплекс правових, адміністративних та оперативно-розшукових механізмів, спрямованих на превенцію, ідентифікацію, кримінальне переслідування та судове притягнення винних до відповідальності. Крім того, значну увагу приділяють розробці програм соціальної та психолого-корекційної реабілітації потерпілих з метою мінімізації довготривалих наслідків травматичного досвіду та інтеграції жертв у суспільство на засадах психологічної адаптації та соціально-правового захисту. Механізми запобігання та протидії сексуальному насильству щодо дітей містяться в чинних міжнародних нормативно-правових документах, які ми розглянемо нижче.

Під сексуальним насильством щодо дітей у міжнародному праві розуміють будь-який вид залучення особи, яка не досягла віку сексуальної згоди, до сексуальної активності, на яку вона не може дати добровільну та усвідомлену згоду. Це включає як фізичні контакти (згвалтування, домагання,

примус до сексуальних актів), так і неконтактні форми (демонстрація порнографії, експлуатація в інтернеті, сексуальне вербування). Особливу увагу звертають на випадки, коли винна особа зловживає довірою або владою щодо дитини (вчителі, родичі, опікуни тощо) [1, с. 75]. Поняття «дитина» в міжнародному праві визначається як особа віком до 18 років відповідно до статті 1 Конвенції ООН про права дитини 1989 року [2].

Конвенція ООН про права дитини [2] є основоположним документом, який визначає загальні міжнародні стандарти захисту прав дитини. Зокрема, стаття 34 цієї Конвенції зобов'язує держави-учасниці захищати дітей від усіх форм сексуальної експлуатації та сексуального насильства. Крім цього, статті 19, 35 та 39 встановлюють обов'язки держав щодо запобігання насильству, викраденням, торгівлі дітьми та забезпечення реабілітації постраждалих. Комітет ООН з прав дитини здійснює моніторинг виконання положень Конвенції, приймає загальні коментарі та розглядає періодичні звіти держав.

Іншим ключовим документом є Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства 2007 року (так звана Лансаротська конвенція) [3]. Вона є першою спеціалізованою міжнародною угодою, яка комплексно підходить до проблеми. Конвенція зобов'язує держави криміналізувати всі форми сексуального насильства щодо дітей, вжити профілактичних заходів (зокрема, навчання фахівців, інформування дітей), створити спеціальні механізми для повідомлення про випадки насильства та підтримки потерпілих. Особливістю Лансаротської конвенції є акцент на міжвідомчій взаємодії, міждержавному співробітництві та профілактиці, зокрема в шкільному середовищі. Виконання положень Конвенції контролює спеціальний моніторинговий орган – Комітет Лансароте, який проводить огляди, складає звіти та надає рекомендації.

Також варто згадати Резолюцію Генеральної Асамблеї ООН № 69/147 «Права дитини» [4], яка закликає держави до створення ефективних систем захисту дітей, зокрема в умовах збройних конфліктів. Резолюція наголошує на необхідності забезпечення відповідальності за злочини, створення національних планів дій і сприяння міжнародному партнерству.

У межах системи ООН також діє Спеціальний представник Генерального секретаря з питань насильства щодо дітей, який координує зусилля між державами та міжнародними організаціями, забезпечує фокус на запобіганні насильству, у тому числі сексуальному, та представляє інтереси дітей на глобальному рівні.

Окрему роль відіграють міжнародні правоохоронні структури, такі як Інтерпол і Європол. Вони створили й адмініструють спільні бази даних для ідентифікації жертв і кривдників, у тому числі в межах боротьби з дитячою порнографією. Наприклад, ICSE (International Child Sexual Exploitation database) дозволяє швидко зіставити відео- та фотоматеріали сексуального характеру з уже наявними справами.

У практичному вимірі міжнародні механізми протидії сексуальному насильству щодо дітей охоплюють кілька ключових напрямів. Перший – це гармонізація національного кримінального законодавства з міжнародними стандартами, що передбачає чітке визначення віку згоди, криміналізацію всіх форм сексуального насильства, включаючи кіберзлочини. Другий напрям – це превенція через просвітницьку діяльність у школах, інформування дітей про їхні права та загрози, що їх чекають у цифровому просторі. Третій – забезпечення раннього виявлення випадків насильства: створення гарячих ліній, навчання педагогів і медиків розпізнавати сигнали насильства, інтеграція міжвідомчого реагування. Четвертий – всебічна допомога потерпілим дітям: психологічна реабілітація, правовий супровід, захист приватності.

Україна є учасницею більшості вищезгаданих міжнародних інструментів. Відповідно до Лансаротської конвенції та Конвенції ООН про права дитини у національне законодавство були внесені значні зміни. Кримінальний кодекс України передбачає кримінальну відповідальність за статеві злочини щодо дітей, зокрема за зґвалтування, примушування до статевого акту, розбещення, виготовлення і розповсюдження дитячої порнографії. В останні роки Україна також активізувала роботу щодо створення служб підтримки постраждалих, включаючи Центри захисту дитини за принципом «дружнього правосуддя».

Так, в Україні діють кризові кімнати «Барнахус» та «Зелені кімнати», які є спеціалізованими центрами, де діти, які постраждали від насильства, отримують комплексну підтримку, включаючи слідчі дії, психологічну, медичну та юридичну допомогу в дружньому середовищі.

У 2022-2024 роках в умовах повномасштабної війни набули актуальності питання протидії сексуальному насильству, пов'язаному з воєнним конфліктом. Український уряд у співпраці з ООН та Європейською комісією розробив дорожню карту реагування, а також взяв участь у міжнародних оглядах реалізації Лансаротської конвенції.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що міжнародні механізми протидії сексуальному насильству щодо дітей є системними, багатоаспектними й постійно вдосконалюються. Вони формують глобальний правовий простір, у якому захист дитини є безумовним пріоритетом. Однак ефективність цих механізмів значною мірою залежить від політичної волі держав, їх здатності імплементувати зобов'язання в національне законодавство та організувати практичну допомогу дітям. Україна, попри складну ситуацію, демонструє прагнення до інтеграції в міжнародну систему захисту прав дитини, проте потребує подальшого вдосконалення механізмів реагування, зокрема в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Пархоменко П. І. Міжнародні стандарти та адміністративно-правові засади формування нерівних принципів документування порушення прав дитини внаслідок сексуального насильства. *Нове українське право*. 2023. № 2. С. 73-80.

2. Конвенція про права дитини: Міжнародний документ від 20.11.1989 р. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

3. Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства: Міжнародний документ від 25.10.2007 р. Рада Європи. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_927#Text.

4. Декларація прав дитини: Міжнародний документ від 20.11.1959 р. ООН. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384#Text.

Василь БЕРЕЗНЯК

завідувач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник,
підполковник поліції

Діана РУКІНА

здобувач вищої освіти
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

**ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В УМОВАХ
ВОЄННОГО СТАНУ**

Правовий режим воєнного стану, спричинений тривалим збройним конфліктом, створює низку викликів для захисту прав дітей, які є однією з найуразливіших категорій населення. Водночас збройні конфлікти призводять до систематичних порушень основоположних прав дитини, закріплених у міжнародних і національних нормативно-правових актах, таких як Конвенція ООН про права дитини (1989), Женевські конвенції (1949), Конституція України та Закон України «Про охорону дитинства». Ці порушення охоплюють право на життя, освіту, медичну допомогу, психологічну підтримку, захист від насильства, експлуатації та дискримінації, що чинить руйнівний вплив на фізичний, психічний і соціальний розвиток дітей. У контексті воєнного стану такі проблеми набувають особливої гостроти, оскільки поєднання бойових дій, економічної нестабільності та гуманітарної кризи створює умови, в яких діти стають ще більш беззахисними [1, с. 98].

Одним із таких викликів є обмеження доступу до освіти. Руйнування шкіл, дитячих садків та інших освітніх закладів унаслідок бойових дій унеможливорює організацію повноцінного освітнього процесу для мільйонів українських дітей. У зонах активних бойових дій, а також у тимчасово окупованих регіонах ситуація ускладнюється відсутністю безпеки, електроенергії,